

Кишакевич Б.Ю. Имплементация стандартов "Базель II" и проблема процикличности банковского кредитования

Проанализировано влияние стандартов Базель II на процикличность оценивания ключевых параметров кредитного риска. Исследован эффект процикличности кредитования в зависимости от использования различных вариантов IRB-подхода Базеля II и рассмотрены пути смягчения процикличности, которые используются в банковской практике разных стран.

Ключевые слова: процикличность кредитования, процикличность Базеля II, требования к капиталу, IRB-подход, взвешенные на риск активы, TTC-оценка, PIT-оценка.

Kyshakevych B. Yu. An implementation of the "Basel II" standards and the problem of procyclicality of bank crediting

An influence of Basel II on the procyclicality of the main credit risk parameters estimation was analyzed. An effect of crediting procyclicality depending on usage different variants of Basel II IRB approach was explored as well as the ways of procyclicality mitigating used in bank practice in different countries.

Keywords: procyclicality of crediting, procyclicality of Basel II, capital requirements, IRB approach, risk weighted assets, TTC estimation, PIT estimation.

УДК 336.71 Проф. О.І. Копилук, канд. екон. наук – Львівська КА; аспір. А.В. Колодійчук – Інститут регіональних досліджень НАН України

СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Охарактеризовано сучасний стан вітчизняної банківської системи з позицій виходу із кризового стану. Проаналізовано структурні показники банківської системи, окреслено інноваційно-інвестиційну активність банківських установ.

Ключові слова: банківська система, структура банківської системи, активи, пасиви, кредити, іноземний капітал, інвестиційний клімат, фінансова криза.

Постановка проблеми. Сучасні умови ведення банківського бізнесу характеризуються низкою фінансово-економічних проблем, які зумовлені нерозвиненою інституційною структурою банківського сектора, недостатнім рівнем капіталізації, значним обсягом протермінованої кредитної заборгованості, збитковою діяльністю. Такі умови актуалізують потребу дослідження сучасного стану банківської системи, тенденцій її розвитку у посткризовий період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування банківської системи, її регіональних особливостей, ролі центрального банку у ній висвітлено у працях багатьох науковців, таких як: В. Аленін, З. Герасимчук, Я. Грудзевич, І. Гуцал, М. Долішній, С. Ільясов, Т. Клименко, К. Кремер, А. Кузнецова, В. Міщенко, М. Савлук, С. Сембер, Т. Смовженко, Я. Чайковський, М. Яремчук та ін. Однак виклики, що постали перед вітчизняною банківською системою на сучасному етапі (фінансова криза, процвітання умов недосконалої конкуренції тощо), вимагають подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження – аналіз фінансово-економічних показників діяльності банківської системи України у кризовий і посткризовий періоди.

Виклад основного матеріалу. Структуру вітчизняної банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реор-

ганізації та ліквідації українських банків визначає Закон України "Про банки і банківську діяльність", прийнятий у 2000 р. За статтею 4 цього Закону банківська система України складається з Національного банку України та інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України [3]. Динаміку структурних показників розвитку банківської системи України за 2006-2011 рр. подано в табл. 1.

Табл. 1 Динаміка структурних показників розвитку банківської системи України за 2006-2012 рр. [4]*

Показник	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	На 01.01.12
Кількість банків	193	198	197	194	198	198
Вилучено з Державного реєстру банків з початку року	6	1	7	6	6	0
Кількість банків, що перебувають у стані ліквідації	19	19	13	14	18	21
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, одиниць в тому числі:	170	175	184	182	176	176
З іноземним капіталом	35	47	53	51	55	53
ут.ч. зі 100% іноземним капіталом	13	17	17	18	20	22
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	27,6	35,0	36,7	35,8	40,6	41,9

З табл. 1. видно, що кількість зареєстрованих банків зросла з 193 одиниць у 2006 р. до 198 одиниць у 2011 р. або на 2,59 %. Кількість банків, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій, збільшилася зі 170 одиниць (88,08 % від кількості зареєстрованих) у 2006 р. до 176 одиниць (88,89 % від кількості зареєстрованих) у 2011 р. або на 3,53 %. Кількість банків, які перебувають у стані ліквідації, зросла з 19 одиниць до 21 одиниць, тобто на 10,52 %. Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків за аналізований період зросла з 27,6 % у 2006 р. до 41,9 % у 2011 р., тобто на 14,3 % від сумарного статутного банківського капіталу. Таким чином, можна підсумувати, що впродовж 2006-2011 рр. кількість банківських установ в Україні зросла неістотно. Проте, важливою тенденцією розвитку банківського сектору є збільшення частки іноземного капіталу у структурі статутного капіталу банків (на 51,81 %) за період 2006-2011 рр., що свідчить про зростання інвестиційної привабливості вітчизняної банківської сфери для іноземних інвесторів. Динаміку частки банків, які мають ліцензію Національного банку на проведення банківських операцій за період 2006-2011 рр., подано на рис. 1.

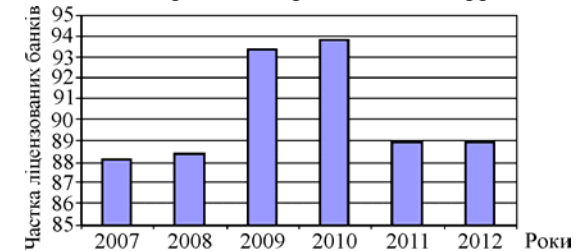

Рис. 1. Динаміка частки банків, які володіють ліцензією Національного банку України на проведення банківських операцій з 01.01.07 р. до 01.01.12 р. [4]

З рис. 1 видно, що кількість банків, що володіють ліцензією НБУ, збільшилась з 88,08 % у 2006 р. до 88,89 % у 2011 р., або на 0,81 % від загальної кількості, що є хоч і слабо вираженою, але позитивною тенденцією. Динаміку питомої ваги банків з іноземним капіталом у загальній кількості установ за 2006-2011 рр. зображено на рис. 2.

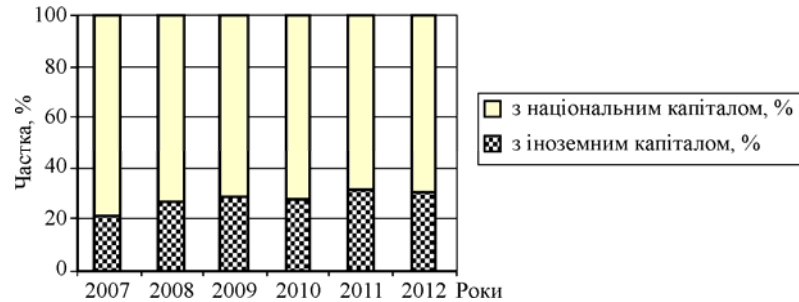

Рис. 2. Динаміка частки банків з іноземним капіталом у загальній кількості установ з 01.01.07 р. по 01.01.12 р. [4]

Частка банків з іноземним капіталом у структурі загальної кількості установ зросла з 20,59 % у 2006 р. до 30,11 % у 2011 р., тобто на 9,52 % від загальної кількості. Це зумовлює покращення інвестиційної привабливості банківської системи України, підвищення її потенціалу і конкурентоспроможності, впровадження передових методів менеджменту й корпоративного контролю, інноваційних банківських продуктів, які характерні для провідних закордонних установ. Динаміку зміни структури активів банків України за 2006-2011 рр. наведено в табл. 2.

Табл. 2. Динаміка активів банків України за 2006-2011рр., млн грн [4]*

Показник	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	На 01.01.12
Активи банків	340179	599396	926086	880302	942088	1054280
Готівкові кошти та банківські метали	11430	18313	20668	21725	26749	27008
Кошти в НБУ	15280	19120	18768	23337	26190	31310
Кореспондентські рахунки, які відкриті в інших банках	18535	26293	40406	51323	67596	78395
Кредити надані	269294	485368	792244	747348	755030	825320
з них:						
кредити, які надані суб'єктам господарювання	167661	276184	472584	474991	508288	580907
кредити, які надані фізичним особам	77755	153633	268857	222538	186540	174650
Довгострокові кредити	157224	291963	507715	441778	420061	426430
Прострочена заборгованість за кредитами	4456	6357	18015	69935	84851	79292
Вкладення в цінні папери	14466	28693	40610	39335	83559	87719
Резерви під активні операції банків	13289	20188	48409	122433	148839	157907

З табл. 2 видно, що за 2006-2011 рр. активи банків зросли у 3,1 раза з 340179 млн грн до 1054280 млн грн; готівкові кошти та банківські метали – у

2,4 рази з 11430 млн грн до 27008 млн грн, кошти в НБУ відповідно з 15280 млн грн до 31310 млн грн, тобто у 2 рази; кошти на кореспондентських рахунках, які відкриті в інших банках – у 4,2 рази з 18535 млн грн до 78395 млн грн. За нашими розрахунками, надані клієнтам кредити збільшились у 3,1 рази з 269294 млн грн у 2006 р. до 825320 млн грн у 2011 р., з них довгострокові кредити – з 157224 млн грн у 2006 р. до 426430 млн грн у 2011 р., тобто у 2,7 рази. Спостерігається збільшення протермінованої та пролонгованої заборгованості за кредитними операціями, яка збільшилась у 17,8 рази, з 4456 млн грн до 79292 млн грн, що підтверджує необхідність розроблення програм реструктуризації проблемних кредитів, які становлять найбільшу частину активів банківської системи. Вкладення в цінні папери є другою за важливістю активною операцією банків, яка істотно впливає на прибутковість банківської діяльності, відзначається їх зростання у 6,1 рази, з 14466 млн грн у 2006 р. до 87719 млн грн у 2011 р. Величина резервів під активні операції банків збільшилась з 13289 млн грн у 2006 р. до 157907 млн грн у 2011 р., тобто в 11,9 рази, що стало результатом посилення вимог з боку НБУ до формування резервів за кредитними операціями банків у повному обсязі відповідно до зростання сумнівних та безнадійних до повернення позик.

Дослідження пасивів банків зумовлено необхідністю виявлення проблем у рівні капіталізації банків, достатності залучених і запозичених ресурсів для здійснення активних операцій. Динаміка зміни структури пасивів банків України за 2006-2011 рр. представлено в табл. 3.

Табл. 3. Динаміка зміни структури пасивів банків України за 2006-2011рр., млн грн

Показник	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	На 01.01.12
Пасиви банків	340179	599396	926086	880302	942088	1054280
Власний капітал	42566	69578	119263	115175	137725	155487
з нього: сплачений зареєстрований статутний капітал	26266	42873	82454	119189	145857	171865
Зобов'язання банків, з них	297613	529818	806823	765127	804363	898793
кошти суб'єктів господарювання	76898	111995	143928	115204	144038	186213
кошти фізичних осіб	106078	163482	213219	210006	270733	306205

Дані табл. 3 підтверджують, що власний капітал банків збільшився у 3,7 рази, з 42566 млн грн у 2006 р. до 155487 млн грн у 2011 р. У структурі пасивів частка капіталу зросла з 12,51 % у 2006 р. до 14,75 % у 2011 р., що зумовлено посиленнями вимогами НБУ до мінімального розміру статутного капіталу та нарощення регулятивного капіталу до величини 120 млн грн. У кризовий та посткризовий періоди спостерігається перевищення статутного на власним капіталом банків, яке зумовлене збитковістю функціонування банківської системи загалом. Зобов'язання банків зросли у 3 рази, з 297613 млн грн у 2006 р. до 898793 млн грн у 2011 р., що сигналізує про відновлення довіри вкладників і кредиторів до банківської системи після фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр., яка супроводжувалася відтоком банківських депозитів. У структурі банківських зобов'язань обсяг коштів суб'єктів господарювання зменшилася з 25,84 % у 2007 р. до 20,72 % у

2011 р., що свідчить про слабку фінансову спроможність корпоративних клієнтів, які вкладають вільні фінансові ресурси у інші сфери господарської діяльності на противагу банківському бізнесу. Основним кредитором банківської системи України залишаються депозити фізичних осіб у національній та іноземній валютах.

Динаміку фінансових результатів банків України за 2006-2011 рр. наведено в табл. 4.

Табл. 4. Динаміка фінансових результатів діяльності банків України 2006-2011 рр., млн грн [4]*

Показник	На 01.01.07	На 01.01.08	На 01.01.09	На 01.01.10	На 01.01.11	На 01.01.12
Доходи	41645	68185	122580	142995	136848	142778
Витрати	37501	61565	115276	181445	149875	150486
Результат діяльності	4144	6620	7304	-38450	-13027	-7708

Дані табл. 4. підтверджують збільшення витратності функціонування банків України, яке спричинило збиткову діяльність у 2009 р. у розмірі 38,4 млрд грн, у 2010 р. – 13,0 млрд грн, у 2011 р. – 7,7 млрд грн. Незважаючи на зростання доходів у 3,4 раза, витрати збільшились у 4,0 рази. Негативні результати банківської діяльності зумовлені неякісними кредитними портфелями банків, неповерненням споживчих кредитів, особливо валютного характеру, значними обсягами іпотечних і довготермінових позик, вкладеннями в інвестиційні портфелі та цінні папери. Проблемні активи трансформуються у недостатній обсяг отриманих процентних доходів, який не покриває процентні витрати із залучення та запозичення ресурсів.

Функціонування проблемних і нежиттєздатних установ зумовило активізацію банкрутств та ліквідації банків. Станом на 10 квітня 2012 р. у стані ліквідації перебувало 23 комерційні банки. Якщо говорити про їхню територіальну структуру, то 13 з них зареєстровані у м. Києві та Київській області, 2 – у Дніпропетровській області, 2 – в Одеській, 2 – у Харківській, по одному – у Запорізькій, Сумській, Львівській областях, АР Крим. Тимчасова адміністрація станом на 10 квітня 2012 р. введена лише в одному комерційному банку – ПАТ "Акціонерний комерційний банк "Базис" [5].

З метою підвищення результатів діяльності вітчизняні банківські установи активізують впровадження сучасних інноваційних банківських продуктів і послуг. Починаючи з 2008 р., активізується інноваційна активність банківської системи у вигляді створення комерційними банками власних платіжних систем. Так, на початок 2012 р. створено 9 платіжних систем банків, правила яких узгоджені НБУ, тобто 5,11 % ліцензованих банків мають власні платіжні системи. Три платіжні системи, або 37,5 % являють собою внутрішньобанківські системи переказу коштів, 2 платіжні системи, або 25 % – внутрішньодержавні системи переказу коштів, 2 платіжні системи, або 25 % – міжнародні системи переказу коштів, 1 платіжна система, або 12,5 % – внутрішньобанківська платіжна система [5]. Яскравим прикладом таких платіжних систем є система грошових переказів, що діє у ПриватБанку – "PrivatMoney", яка дає змогу здійснювати перекази у більш ніж 100 країн світу. Система розроблена фахівцями українського ПриватБанку і російсько-

го МоскомприватБанка. Перевагами "PrivatMoney" є безкоштовність отримання переказу, мультивалютність, миттєвість, простота оформлення документів. Система базується на використанні інтернет-технологій, тому регіональні особливості її використання визначаються географією доступу її клієнтів до Глобальної мережі. Географія доступу до платіжних систем залежить також від розміщення відділень ПриватБанку, оскільки необхідна наявність пластикової картки ПриватБанку.

Кращим прикладом впровадження інноваційних підходів у банківській сфері є ПриватБанк, який у 2009 р. визнаний організацією Global Finance кращим банком в Україні. ПриватБанк є визнаним лідером вітчизняного ринку платіжних карток. Банк вже випустив понад 18,5 млн пластикових карток (40 % від загальної кількості карток, емітованих українськими банками). У мережі обслуговування пластикових карт банку працює 6837 банкоматів, пластикові картки банку приймають до оплати понад 46,6 тис. торговельно-сервісних пунктів по всій Україні [6]. Наявність широкої мережі обслуговування карткових продуктів дає змогу Приватбанку активно впроваджувати послуги з автоматизованої видачі корпоративним клієнтам заробітної плати з використанням пластикових карт. Інноваційна політика Приватбанку зорієнтована на впровадження на українському ринку передових банківських послуг, які надають клієнтам нові можливості управління своїми коштами. Також Приватбанк першим в Україні запропонував своїм клієнтам послуги інтернет-банкінгу "Приват24" і GSM-банкінгу, а також послуги з продажу через мережу своїх банкоматів і POS-терміналів електронних ваучерів провідних операторів мобільного зв'язку і IP-телефонії.

Як показує територіальна структура регіональних підрозділів ПриватБанку, регіональні відділення банку знаходяться у всіх обласних центрах, у п'яти районних центрах (Дніпродзержинськ, Краматорськ, Кременчук, Кривий Ріг, Маріуполь), одне регіональне відділення – у Севастополі, а також регіональні підрозділи – у м. Києві – КиївСіті філіал, Печерський філіал, Розрахунковий центр. Крім того, вісім регіональних управлінь банку мають статус головних (у Києві, Львові, Харкові, Полтаві, Черкасах, Чернігові, Одесі, Луцьку). Така структура свідчить про тяжіння концентрації відділень банку або до великих міст, або до найбільш розвинутих промислових районів, тобто вона є споживчо-орієнтованою (споживач – населення і промисловість). На рівні регіонів розміщення банків тяжіє в основному до районних центрів.

Висновки. Серед позитивних тенденцій, що склалися у банківській системі України за аналізований період, можна виокремити такі: зростання кількості зареєстрованих та ліцензованих банків; збільшення частки іноземного капіталу у структурі зростаючого статутного капіталу українських банків; зростання частки власного капіталу у структурі банківських пасивів. Негативними тенденціями є такі: різке збільшення протермінованої заборгованості за наданими банками кредитами, обмеженість ресурсної бази, недостатність коштів, залучених від юридичних осіб для здійснення довгострокового кредитування розвитку економіки.

Приклад одного з репрезентативних українських комерційних банків показав, що їх інноваційна активність проявляється насамперед через створення власних платіжних систем і впровадження передових банківських послуг (Інтернет-банкінг, GSM-банкінг тощо). Своєю чергою, територіальна структура проаналізованого банку свідчить про тяжіння концентрації банківських відділень до великих промислових центрів та міст з найбільшою кількістю населення.

Література

1. Гуляєва Л. Регіональні аспекти функціонування комерційних банків України / Л. Гуляєва // Вісник Тернопільського державного економічного університету : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Економічна думка. – Тернопіль : Вид-во ТДЕУ. – 2006. – № 1. – С. 36-41.
2. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", – 2005. – 714 с.
3. Закон України "Про банки і банківську діяльність". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
4. Основні показники діяльності банків України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
5. Погодження правил платіжних систем. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bank.gov.ua>.
6. ПриватБанк. Общая информация. [Электронный ресурс]. – Доступный с http://www.pbc.privatbank.ua/html/2_1_r.html.
7. Прокопенко І.Ф. Основи банківської справи : навч. посібн. / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганин, В.В. Соляр, С.І. Маслов. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 410 с.

Копилук О.І., Колодийчук А.В. Состояние банковской системы Украины в современных условиях ведения хозяйства

Охарактеризовано современное состояние отечественной банковской системы с позиций выхода из кризисного состояния. Проведен анализ структурных показателей банковской системы, намечена инновационно-инвестиционная активность банковских учреждений.

Ключевые слова: банковская система, структура банковской системы, активы, пассивы, кредиты, иностранный капитал, инвестиционный климат, финансовый кризис.

Kopylyuk O.I., Kolodiychuk A.V. Consisting of the banking system of Ukraine of modern terms of manage

The article described the current state of the domestic banking system from the standpoint of overcoming the crisis. The analysis of the structural parameters of the banking system, outlined the innovative and investment activity of banking institutions.

Keywords: banking system, the structure of banking system assets, liabilities, loans, foreign capital, investment climate, the financial crisis.

УДК 338.242:330.332

*Проф. В.І. Єлейко, д-р екон. наук;
здобувач Ю.В. Шушкова – Львівська КА*

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ФІНАНСУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено економетричний аналіз фінансового забезпечення вітчизняних суб'єктів господарювання та досліджено його вплив на розвиток реального сектора національної економіки. Спрогнозовано обсяги фінансування української економіки на найближчу перспективу.

Ключові слова: економетричний аналіз, прогнозування, фінанси, грошові кошти, реальний сектор економіки.

Вступ. Необхідність економетричного аналізу та прогнозування обсягів фінансового забезпечення вітчизняної економіки пов'язане із загальними завданнями прогнозування та планування соціально-економічних процесів в Україні. Визначення перспективних напрямів розвитку окремих галузей економіки зокрема та всього господарського комплексу загалом, виявлення резервів та можливих додаткових джерел фінансування національної економіки на сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки є досить важливим і значущим. Воно відображає взаємозв'язок і взаємодію як фінансової системи, так і всього комплексу соціальних, політичних і економічних проблем, які практично присутні у господарському комплексі та особливо – в умовах кризових явищ. Водночас прогноз на найближчу перспективу фінансування реального сектору вітчизняної економіки дає підстави для оцінки розвитку суб'єктів господарювання, перспектив виробництва, розвитку інфраструктури, очікуваних обсягів випуску як промислової продукції, так і товарів народного споживання, а також обсягів споживання.

Сучасний підхід до прогнозування ситуації на ринку пропозиції та споживання передбачає первинність пропозиції фінансового забезпечення відповідних суб'єктів господарювання, які забезпечують поновлення вказаних ринків відповідними товарами. Ця позиція ґрунтується на визнанні пріоритету економічного зростання вітчизняного виробництва та відповідних потреб населення. Отже, прогнозовані обсяги фінансування вітчизняної економіки вважають основним завданням для розвитку економіки та створення необхідного матеріального забезпечення населення.

Метою дослідження є економетричний аналіз фінансового забезпечення вітчизняних суб'єктів господарювання та прогнозування обсягів фінансування реального сектору національної економіки.

Виклад основного матеріалу. У економетричному моделюванні вихідною позицією або початковим етапом є побудова економетричних моделей, які у процесі дослідження використовують для визначення та порівняння різних варіантів економічної та фінансової політики суб'єкта господарювання, а також для перевірки теоретичних положень [5, с. 13; 6].

Основними етапами щодо побудови економетричних моделей дослідження розвитку фінансової системи та їх використання для прогнозування обсягів фінансового забезпечення реального сектору національної економіки є вибір моделі, визначення відповідних даних, оцінка числових значень, перевірка, та, у кінцевому результаті, визначення прогнозних даних. Реальний сектор національної економіки після фінансової кризи 2008-2009 рр. розвивався досить високими темпами. Економічне зростання у 2011 році відбувалось на високому рівні, що забезпечувалося, як зазначено, зростанням внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту.

У 2011 р. тривало поліпшення фінансових результатів підприємств від звичайної діяльності до оподаткування. Прибутки суб'єктів господарювання зросли на 0,6 відсотка порівняно із відповідним періодом минулого року, а збитки зменшилися на 36,5 відсотка, що значно поліпшило загальний результат фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Фінансове забезпечення